

Kuvatutkimus ja kuvapolitiikka kansainvälisissä suhteissa*

— voimapolitiikan muodonmuutoksesta julkisen diplomatian aikakaudella

ALPO RUSI

ABSTRACT

Image research and image politics in international relations — transformation of power politics in the era of the media diplomacy

This article is actually comprised of two parts. In the first, a tradition of a psychological approach of the study of international relations is discussed. One way of looking at international politics is to focus attention on individuals, primarily decision-makers. Concepts such as 'Belief Systems', 'Images', 'Perceptions' and 'Deceptions' thus constitute the clues for a more theoretical framework of this approach. In the second part, the increasing influence of mass communications in international politics and in image making is dealt with. The physics of power is declining and the psychology of power, in consequence, is rising. Power politics is under a process of transformation. A small and neutral country, like Finland, is especially sensitive to image policy problems, because image policy is more crucial for a state whose international position is not a historically institutionalized part of the system. It is time to recognize more consciously the innately interdisciplinary nature of the study of international relations.

Johdanto

Aikamme vastuullisimmat valtiojohtajat ottavat epäilemättä huomioon voimapolitiikan realiteetit arvioidessaan siirtojaan kansainvälisen yhteisön shakkilaudalla. Tietoisuus siitä, että peli ei ole enää nollasummapeliä, on lisännyt varovaisuutta, mutta myös se, että voimapolitiikka on muuttamassa muotoaan. Etenkin kansainvälisten kriisien yhteydessä rationaali keskustelu on helposti hukkumassa joukkotiedotuksen tarjoaman — useimmiten myös vahvasti visuaalisen —

viestinnän paljouteen. Perinteinen valtioiden sotilaallispoliittiseen kapasiteettiin nojaava voimapolitiikka on muutostilassa. On ilmeistä, että nykyaikainen globaali ja intensiivinen uutisviestintä on merkittävä tekijä tässä kehityksessä (Tehranin, 1984).

Voimapolitiikan muutosta koskevissa arvioissa ovat heijastuneet esimerkiksi väkivallan valtioista riippumattoman luonteen kasvu (Cohen, 1986) sekä julkisuuden lisääntyminen kansainvälisessä politiikassa. John H. Herz toteaa tutkimuksessaan *Political Realism revisited* (1981), että »Tänään puolet voimapolitiikasta muodostuu mielikuvien työstämisestä (image making). Julkisuuden lisääntyminen on lisännyt mielikuvien työstämistarvetta». Kansainvälinen joukkoviestintä sekä heijastelee yhteisön valtarakenteita

* Tekijä on ulkoasiainministeriön palveluksessa ja vastaa yksin esittämistään mielipiteistä.

— Kiitän apul.prof. Harto Hakovirtaa saamistani taidellisista huomautuksista artikkelia valmistellessani.

(Schiller, 1981; Jyrkiäinen, 1981) että on journalistisena vaikuttamisena kehityksessä yhä itenäisemmäksi yhteisön toimijaksi (Arno & Disanayake, 1984).

Mielikuvien merkitys ja kuvapolitiikka¹ laajemminkin kohdataan tänään monin eri tavoin kansainvälisessä politiikassa. 1970-luvun lopulla Egyptin presidentti Anwar Sadat teki yllättävän matkan Jerusalemiin. Kyse ei ollut pelkästään symbolisesta rauhaneleestä, vaan tavoitteena oli vedota Yhdysvaltojen ja Euroopan yleiseen mielipiteeseen. Yhdysvallat puolestaan jatkoi sotimista Vietnamissa useita vuosia ylläpitämään kansainvälisen uskottavuuden ylläpitämisen vuoksi. Muutaman vuoden takaisa Kiinan, Vietnamin ja Neuvostoliiton välisiä rajavälikohauksia on selitetty varsin uskottavasti lähes puhtain kuvapoliittisin perusteluin (Herz, 1981).

Kuvapolitiikassa on 1970-luvun puolivälin jälkeen korostunut joukkotiedotuksen merkitys. Etenkin suurvaltojen välinen »huippudiplomatia» on muodostunut myös »mediadiplomatiaksi». Taustalla on myös valtiojohtajien henkilökohtainen kuvapolitiikka. Presidentti Ronald Reaganin kerrotaan vaatineen istumajärjestyksen muuttamista Ottavan huippukokouksen yhteydessä 1981, koska hän ei halunnut leimautua virallisessa kuvassa »ideologisesti arveluttavasti» (Tehrani, 1984). Neuvostoliiton valtiojohtaja Gorbatsšov jäädytti maansa suhteet Saksan Liittotasavaltaan, koska siellä oli hänen aktiivista viestintäpolitiikkaansa verrattu Hitlerin propagandapäällikön otteisiin. Kuvapolitiikan kasvannutta merkitystä on mahdotonta kiistää. Yhtä lailla joukkoviestintä on oletettavasti esittämässä yhä merkittävämpää osaa uudenlaisessa kansainvälisen julkisuuden haltuunotto-prosessissa.

¹ Tässä esityksessä mielikuvia (images), havainnointia (perceptions) ja uskomusjärjestelmiä (belief systems) koskevaa kansainvälisten suhteiden alaa käsitellään kuvatutkimuksena. Terminologisten vaikeuksien välttämiseksi tekstissä tutkimusalaa nimitetään kuvapolitiikaksi. Kuvapolitiikka on myös kuvatutkimuksen erityislohko, joka käsitellään erikseen tekstin asianomaisessa yhteydessä. Tässä uskomusjärjestelmää ei ole haluttu nimittää ideologiaksi siksi, että sillä ei ole haluttu viitata yksinomaisesti poliittisiin ideologioihin. Uskomusjärjestelmällä tarkoitetaan yleensä asianomaisen toimijan (päättökentekijän) tapaa määrittää ja havainnoida ympäristöään. Maaikuvalla tarkoitetaan asiallisesti samaa asiaa kuin uskomusjärjestelmällä. Ks. käsitteistä, Katarina Brodin, »Belief Systems, Doctrines, and Foreign Policy», *Co-operation and Conflict*, VII, 1972, 97—112.

Kehitys on muuttamassa myös diplomatian muotoja (Eban, 1983, 345—358).

Kuvatutkimus alkoi eriytyä omaksi lohkokseen lähinnä Yhdysvalloissa 1950-luvulta lähtien. Taustalla oli kylmä sota: kansainvälisen politiikan symbolinen ulottuvuus korostui myös uudenlaisen joukkoviestinnän vaikutuksesta; voimapolitiikka välittyi globalisoituvassa viestinnässä psykologisena sodankäyntinä (esim. Boulding, 1956; Holsti, 1962; Kelman, 1965). Vietnamin sota lisäsi kuvapolitiikan tutkimuksessa entisestään viestinnällistä problematisointia (Jervis, 1968; 1970; 1976; Holsti & Rosenau, 1979).

Suomalaisessa kuvatutkimuksessa on saatu vaikutteita yleisestä psykologisesta lähestymistavasta (esim. Bonsdorff, 1967) että kehitelty itenäisemmin erityistä kuvapolitiikan teoriaa (Hakovirta, 1972; 1976; 1977). Molemmat tutkijat ovat tarkastelleet nimenomaan Suomen ja Neuvostoliiton suhteita kuvatutkimuksen keinoin.

Tässä esityksessä pyritään paikallistamaan kuvatutkimuksen ja kuvapolitiikan — kansainvälisen politiikan ns. psykologisoivan suuntauksen — asemaa tutkimusalan oletetussa poikkitieteellisyysprosessissa; tarkastelun kohteena ovat etenkin keskeiskäsitteet. Varhempiin tutkimuksiin verrattuna esityksessä on painotettu joukkoviestinnän merkitystä. Koska tavoitteena on tutkimusongelman erityispiirteiden yleinen arvioiminen, pyrkimyksenä ei ole ollut esimerkiksi erityisen kansallisen näkökulman pohtiminen.

Teoreettisia kiinnekohtia poikkitieteellisuuden murroksessa

Kuvatutkimus on liitetty alun alkaen päätöksentekoa korostavaan kansainvälisen politiikan psykologiseen tutkimussuuntaukseen (Oppenheim, 1985). Määritelmällisesti psykologinen tekijä sisältää tutkimusalan inhimillisen ulottuvuuden, korostaa yksilön ja yksilötason merkitystä kansainvälisissä suhteissa. Toisaalta kuvatutkimuksen piirissä on havaittavissa erilaisia painotuksia. Harold ja Margaret *Sprout* katsovat, että vaikka valtiotoimijoiden käyttäytymistä voidaan selittää päätöksentekijöiden »operationaalisella ympäristöllä» (toimijoiden kapasiteetti ja tavoitteet), päätöksiä sinänsä tulisi pyrkiä selittämään ennen muuta päättäjien »psykologisella ympäristöllä»

(päättäjien maailmankuva, uskomukset ja mielikuva muista yhteisön toimijoista) (1957, 318). Ongelmaa voidaan lähestyä myös enemmän järjestelmätason näkökulmasta. Robert *Jervis* näki koko kysymyksen harhakuvapolitiikkana (deception), mikä käsitti ne menetelmät, joilla valtio pyrki vaikuttamaan muiden toimijoiden siitä omaksumiin mielikuviin sekä samalla käyttämään vaikutusvaltaansa ilman huomattavia kustannuksia (esim. 1970, 3). *Jervis*in tarkastelutapa muistuttaa perinteistä propagandatutkimusta, jonka juuret ulottuvat ensimmäisen maailmansodan aikaisen sotapropagandan arviointiin (ks. Luostarinen, 1986, 31–52).

Harto *Hakovirta* on erottanut kuvatutkimuksesta erillisen erityisen kuvapolitiikan (image theory). Kuvapolitiikalla tarkoitetaan lähinnä niitä pyrkimyksiä, joihin toimija ryhtyy muiden toimijoiden vallallaolevien mielikuvien muuttamiseksi tai vahvistamiseksi. *Hakovirta* katsoo, että esimerkiksi Suomen valitsema puolueettomuuspoliittinen valinta on korostanut sen kohdalla kuvapolitiikan merkitystä. Tämän johdosta Suomi on pääsääntöisesti pyrkinyt muuttamaan siitä muiden toimijoiden piirissä vallallaolevia mielikuvia (*Hakovirta*, 1976, 3–4).

Voidaan päätellä, että kuvapolitiikka on selitettävissä päätöksentekijöiden psykologisesta ympäristöstä käsin syntyvänä politiikkana, jossa tavoitteena on järjestelmän muiden toimijoiden (ja päätöksentekijöiden) omaksumien mielikuvien vahvistaminen, muuttaminen tai ylläpitäminen. Menetelmänä voi olla myös »harhauttaminen». Mielikuviin vaikuttaminen puolestaan ei tapahdu suoraan, vaan yhä suuremmassa määrin joukkoviestimien välityksellä.

Valtioiden materiaalis-sotilaallinen voimapotentiaali ei enää suoraviivaisesti säätele kansainvälisen yhteisön voimatasapainoa; voiman fysiologisen ulottuvuuden vähetessä sen psykologinen ulottuvuus kasvaa. Stanley *Hoffman* teki jo 1960-luvun lopulla johtopäätöksen, jonka mukaan kansainvälinen politiikka tulisi määritellä vähemmän taisteluksi vallasta (struggle for power) ja enemmänkin havaintojen muodostumista koskevaksi kilpailuksi (a contest for the shaping of perceptions) (*Hoffman*, 1967).

*Hoffman*in näkemys oli tyypillinen vielä pitkään 1970-luvulla. Se liittyi laajemmin tuolloin kasvaneeseen realismin kritiikkiin. Viime vuosi-

kymmenellä kansainvälisen politiikan tutkimusta luonnehti pluralismin ja strukturalismin esiin nousu. Pari vuosikymmentä vallalla — etenkin anglo-amerikkalaisessa tutkijayhteisössä — ollut realistinen paradigma alkoi jäädä alakynteen. Psykologinen ja päätöksentekoteoreettinen tutkimusote liittyi lähinnä pluralistiseen suuntautukseen (Banks, 1985). Yhdysvaltalaisessa tutkimuksessa Vietnamin sota oli vahvistanut psykologista tutkimusotetta. Robert *Jervis* korosti teoksessaan *The Logic of Images in International Relations* (1970), että Yhdysvaltain sitoutumista Vietnamin sotaan ei voitu selittää yksinomaan kansallisesta edusta käsin; päätöksentekijöiden uskomusjärjestelmät ovat osaltaan esittäneet keskeistä osaa Yhdysvaltain politiikassa. »Samalla kun kansalliseen tai eliitin etuun pohjaava näkemys vaikutti siihen, että Yhdysvallat vastusti Neuvostoliittoa voimallisesti, meidän on vastattava kysymykseen, kuinka ja miksi tämä käsitys oli syntynyt» (*Lainattu, Jervis*, 1976, 9).²

Kuvapolitiikan merkitys ulkopoliittikan osana ei tietenkään ole sama kaikkina aikoina ja jokaisen toimijan kohdalla. Vakiintunut kansainvälinen asema — kuten esimerkiksi Sveitsin tapauksessa — varmasti tekee kuvapolitiikan sille lähes merkityksettömäksi. Sveitsin ainoana tavoitteena on vahvistaa muiden toimijoiden piirissä vallallaolevia mielikuvia itsestään. Asia on täysin toinen sellaisten valtioiden kohdalla, joiden kansainvälinen asema pitkälle perustuu dynaamiseen kuvapolitiikkaan. Esimerkiksi Suomen kansainvälinen asema on vakaa, mutta maantieteellisesti — ainakin ns. läntisen yhteisön mielestä — epäsuotuisa (Kennan, 1974; vrt. Allison, 1985, 166–170). Suomen sodanjälkeisen politiikan eräänä keskeisenä tavoitteena onkin ollut maan epäsuotuisasta asemasta johtuvien spekulatioiden vaimentaminen myös kuvapolitiikan keinoin (esim. *Jakobson*, 1968, 2).

² Pluralistit (ns. cobweb-analyysi) korostivat, että kansainvälisen yhteisön ominaisin piirre ei enää niinkään muodostunut valtio-keskeisyydestä kuin useammista tekijöistä. Strukturalistit (ns. multi-headed octopus-analyysi) puolestaan syvensivät tarkastelua korostamalla yhteisön rakenteellisia tekijöitä, kuten esimerkiksi luokka-analyysiä. Tosin realistitkin (ns. billiard-ball-analyysi) sisällyttivät tarkasteluunsa rakenteellisia tekijöitä. Michael Banks, »The Inter-Paradigm Debate». Teoksessa Margot Light & A. J. R. Groom: *International Relations, a Handbook of Current Theory*. Frances Printers, London, 1985, 7–26.

Kansainvälisen politiikan tutkimusta voidaan 1980-luvulla luonnehtia niin, että se on sekä metodologisesti mutta ennen kaikkea tiedeteoreettisesti läpikäymässä syvällistä poikkitieteellistymisen vaihetta. Richard Little osoittaa artikkelissaan *Structuralism and Neo-Realism* (1985), että kaikkia tutkimusalan perussuuntauksia voidaan arvostella yksipuolisuudesta; olennaista olisi havaita, että esimerkiksi sekä yksilötaso, että järjestelmätaso tarjoavat parhaimmillaankin vain osittaiselityksiä.

Vaikka kansainvälisen politiikan tutkimuksessa ei ole onnistuttu ns. yleisen teorian kehittelyssä, tutkimusalalla on silti kiistatta edistytty alakohtaisen kasautumisen muodossa. Lähinnä tutkimuksen kvantiteettia lähtökohtana käyttämällä voidaan lisäksi päätellä, että aivan viime vuosina on siirtymää tapahtunut yksilötason tarkastelutapaa painottaviin tutkimuksiin. Tämä on nähtävä osana neorealismien vahvistumista tutkimuksessa (esim. Ruggie, 1982).³

Useimmille ihmisille heidän kansainvälistä politiikkaa koskevat mielikuvansa ovat muodostuneet toisen käden kontaktien kautta; ilman, että he olisivat suoraan tekemisissä mielikuva-objektin kanssa. *Heidän kontaktikanavinaan ovat siten useimmiten heidän omien yhteiskuntiensa tarjoamat viestintävälineet*. Ja normaalissa tilanteessa, joko harkitusti ja tiedostamatta, viestimet tarjoavat paljossa yksinkertaistettuja, erittelemättömiä, sekä usein kielteisyyttä korostavia mielikuva-aineksia kohdevaltioista. Syntyvät mielikuvat perustuvat enemmän yleiseen konsensukseen kuin henkilökohtaiseen kokemukseen (esim. Scott, 1965; Smith, 1973).

Yksilötaso: tarkastelun psykologinen ulottuvuus

Kansainvälisessä politiikassa päätökset koskevat

³ Tässä esityksessä ei ryhdytä laajemmin käsittelemään kansainvälisen politiikan teoriasta käytyä keskustelua. Verrattain monipuolisen kuvan tilanteesta saa tutustumalla esimerkiksi seuraaviin esityksiin: Harto Hakovirta, »Kansainvälisen politiikan teorian kasvusta», *Politiikka*, (1980); 81—85; Stanley Hoffman, »Hedley Bull and his contributions to international relations», *International Affairs*, (1986); 2, 179—189; tieteenalan kollokviona, Margot Light & A. J. R. Groom: *International Relations, A Handbook of Current Theory*, London, Frances Printers, 1985. Tieteenalan »alakohtaisuudesta», ks. etenkin, Norman D. Palmer, »The Study of International Relations in the United States», *World Politics*, 24 (1980): 3, 343—364.

usein suuria ihmismääriä. Toisaalta päätösten takana on valtiojohtajia sekä ihmisistä koostuvia byrokraattisia organisaatioita; psykologiset tekijät ovat tahtoen tai tahtomattaan vahvasti kytkeytyneinä melkein jokaiseen kansainväliseen prosessiin. Toisaalta alan tutkijat ovat joskus hyljeksineet psykologiaa määritelmällisin perustein; psykologit ovat puolestaan pitäneet psykologisia kansainvälisen politiikan tutkijoita »epätieteellisinä». *Oppenheimin* mukaan psykologiasta on kuitenkin sovellettavissa useita löydöksiä kansainvälisen politiikan tutkimukseen. Hän mainitsee esimerkkinä sosiaalisen havainnoinnin, ryhdynämiikan sekä stressitutkimuksen. Psykologista lähestymistapaa voidaan soveltaa suoraan viivaisemmin ennen muuta konfliktitutkimukseen sekä päätöksentekotutkimukseen (Oppenheim, 1985).⁴

Tässä esityksessä operationalisoidaan psykologinen ulottuvuus lähinnä päätöksentekoprosessiin: liitetään se painotetusti ulkopoliittisen johtajuuden ongelmaan. Kysymys on niistä mielikuvista ja maailmankuvasta, joita ulkopoliittisella johtajalla on: tutkimuskohteena on ulkopoliittisten johtajien kaikkinaisen psykologinen ympäristö. Tutkimusalueen historiaan kuuluu kuitenkin laajasti ottaen sen selvittäminen, miten ihmisten luonne, heidän maailmankuvansa sekä yleinen mielipide ja propaganda vaikuttavat kansainvälisiin suhteisiin. Etenkin amerikkalaisessa tutkimuksessa (Boulding, Kelman, Jervis, Starr, Holsti) on keskitytty selvittämään tällöin ulkopoliittisten johtajien uskomusjärjestelmiä (belief systems), heidän mielikuviaan (images) sekä havaintojaan (perceptions) muista kansoista, valtioista, johtajista sekä tilanteista. Samalla korostuu psykologisen ympäristön päätöksentekoa rajoittava merkitys (Russett & Starr, 1985, 299).

Kansainvälisen politiikan tutkimuksessa on etenkin 1980-luvulla ollut havaittavissa paluuta

⁴ Esimerkkinä psykologisia tekijöitä painottavista konflikti- ja päätöksentekoanalyyseistä, ks. Thomas C. Wiegale, »Decision-Making in an International Crisis», *International Studies Quarterly*, 17 (1973): 3, 295—335; Michael J. Shapiro & G. Matthew Bonham, »Cognitive Process and Foreign Policy Decision-Making», *International Studies Quarterly*, 17 (1973): 2, 147—174; sosiaalipsykologian ja kansainvälisen politiikan yhdistämiseen pyrkivistä yleisesityksistä, ks. H. L. Kelman (ed.): *International Behaviour, A Social-Psychological Analysis*, New York, Holt, Rhinehart & Winston, 1965.

myös jossain määrin modifioituu voimapolitiiseen ajatteluun. Toisaalta strategisen tutkimuksen kasvun ohella — osana kansainvälisen politiikan tutkimuksen spesialisoitumistendenssiä — huomiota on kiinnitetty kriisitutkimukseen (esim. Lebow, 1981, 1—19). Nämä tutkimussuuntaukset heijastelevat toisaalta suurvaltojen välisen asevarustelukierteen jatkumista sekä toisaalta kansainvälisen järjestelmän muuntautumista pysyväisluonteiseen »matala-asteisen jännityksen» aikakauteen; on puhuttu jopa kansainvälisen järjestelmän siirtymisestä lisääntyvän väkivallan aikakauteen (Hoffman, 1986; Cohen, 1986).

Psykologisoiva kansainvälisen politiikan tutkimus liittyy korosteisesti kriisitutkimukseen. Kriiseissä on kyse useimmiten uniikeista tilanteista, joissa ei ole yleensä mahdollista soveltaa rutiiniratkaisuja. *Russett* ja *Starr* toteavat, että mielikuvien ja uskomusjärjestelmien merkitys korostuu tällöin kahdella tavalla: niukan informaation tilanteessa pitäydytään perinteisiin, ja usein ennakkoluuloisiin mielikuviiin; runsaan informaation yhteydessä mielikuvia taas yksinkertaistetaan. Kummassakaan tapauksessa muodostettu mielikuva ei ole todellisuuden »peili», vaan aina suurempaan tai pienempään »harhahavaintoon» perustuva mielikuva (1985, 303).⁵

Uskomusjärjestelmät: mielikuvia ja havaintoja

Inhimillinen havainnointiprosessi ja xerox-kopio-kone saattavat omata saman merkityssisällön, mutta niissä ei laadullisesti yllätä samoihin tuloksiin. Ensimmäisessä »kopiointitapahtumassa» on kyse dynaamisesta prosessista, ei passiivisesta »jäljentämisestä». Havainnoinnissa on sensijaan kyse prosessista, jonka yhteydessä henkilö valitsee, järjestää ja arvioi ympäröivää maailmaa koskevaa tietoaainestoa. Havainnoiminen puolestaan on vahvasti sidoksissa päätöksentekijän aiemmin

⁵ Suomalaisena yhteenvetona kansainvälisen politiikan tutkimuksen sosiaalipsykologisesta lohokosta, ks. Esko Antola & Unto Vesa & Raimo Väyrynen: *Kansainvälinen politiikka. Tutkimus ja käytäntö*. Juva, WSOY, 1981, 39—41. Teoksessa sosiaalipsykologinen tutkimussuuntaus luokitellaan ns. modernistiseen tutkimukseen. Traditionalistisen (klassis-historiallinen lähestymistapa) ja modernin (ns. tieteellinen lähestymistapa) suuntausten eroista, ks. myös Raymond Aron, »What is a Theory of International Relations?», *Journal of International Affairs*, 1967, XXI, no 2, 185—206.

omaksumiin mielikuviiin (esim. *Russett & Starr*, 1985, 303).

Päätöksentekoa korostavassa teoreettisessa ulkopoliittikan tutkimuksessa tehtiin päätöksentekoprosessista tutkimuksen keskeinen analyttinen kohde. Tällöin on tutkittu päätöksentekoon vaikuttavia yhteiskunnallisia voimia ja prosesseja. Valtion käyttäytymisen sisäisiä ja ulkoisia tekijöitä ovat havainnollistaneet ns. *Snyderin* ryhmän tutkijat (*Snyder & Bruck & Sapin*, 1954).

Snyderin ryhmä kiinnitti huomiota ulkopoliittikan vuorovaikutusluonteeseen — muut valtiot ja niiden toimet ovat osa päätöksentekijän ympäristöä. Näin päätöksentekijä on tavallaan kahden järjestelmän leikkauspisteessä. Ryhmän tutkimukset virittivät aikanaan eliittien merkitystä sekä yleisen mielipiteen luonnetta ja asemaa koskevaa tutkimusta laajemminkin. Esimerkiksi *Bernard Cohen* (1957) ja *James Rosenau* (1961) korostivat yleisen mielipiteen merkitystä ulkopoliittisessa päätöksenteossa.⁶ *Karl Deutsch* nojautui laajempaan teoreettiseen kommunikatiomääritelämään analysoidessaan ulkopoliittista päätöksentekoa sekä korosti kansainvälistä politiikkaa koskevassa teorialuonnostelussaan joukkotiedotuksen, mielikuvien ja eliittien merkitystä. *Deutschin* mukaan viestinnällinen diplomaatia korostui konfliktitilanteissa (*Deutsch*, 1968, 99—132).

Päätöksentekoprosessin psykologis-yksilöllisessä tarkastelussa asetuu tutkimuksen keskiöön inhimillinen päätöksentekijä persoonasubjektina. Tutkimuslohkon historiassa lähtökohta oli »puhtaan psykologinen», mutta siirtyi mm. *Snyderin*

⁶ Etenkin Yhdysvalloissa ryhdyttiin 1950-luvun alussa analysoimaan ulkopoliittikkaa yhteiskuntien sisäisistä tekijöistä käsin. Tämä lähestymistapa synnytti päätöksentekoteoreettisen suuntauksen. *Richard Snyder* oli suuntauksen pioneereja. Ks. hänen artikkelinsa, »The Nature of Foreign Policy», *Social Science*, 27 (April 1952), 61—69, sekä »Toward Greater Order in the Study of International Politics», *World Politics*, VII (April 1955), 473—474. Ryhmän päätyö: *Richard C. Snyder & H. W. Bruck & Burton M. Sapin: Decision-Making as an Approach to the Study of International Politics*. Princeton, Princeton University Press, 1954. Joukkotiedotuksen liittymisestä ongelmaan ao. teorian alkuvaiheissa, ks. *Karl W. Deutsch*, »Mass Communications and the Loss of Freedom in National Decision-Making: A Possible Research Approach to Interstate Conflicts», *Journal of Conflict Resolution*, 1 (1957), 200—211. Yhteenvetona tutkimuslohkon historiasta, ks. *James Rosenau: The Scientific Study of Foreign Policy*, New York, The Free Press, 1971, etenkin 95—149.

ryhmän vaikutuksesta havainnointiin, kognitiivisiin tekijöihin sekä informaatio-prosesseihin. Tutkimuksessa korostettiin päätöksentekijöiden havaintojen merkitystä (Holsti, 1961), ryhmien havainnoiteja ulkopoliittisissa päätöksentekorooleissa ja kansallisten päätöksentekoryhmien vaikutusta päätöksentekoprosesseihin tiettyjen poliittisten kysymysten yhteydessä (Steinbruner, 1970; vrt. Shapiro & Bonham, 1973).

Barry *Buzan* toteaa, että päätöksentekoprosessi perustuu aina hyvin suuressa määrin odotuksiin ja etukäteishavaintoihin (preconceptions). Siksi »kansainvälistä politiikkaa ei tule verrata tavanomaiseen shakkipeliin, missä valtataistelua käydään yhteisesti sovittujen sääntöjen pohjalta, mistä johdettaisiin yhteinen näkemys tapahtumista». *Buzanin* mukaan kyse on pikemminkin sellaisesta »shakkipelistä, jossa pelaajat noudattavat jossain määrin erilaisia sääntöjä. Kukin pelaaja uskoo omien sääntöjensä oikeellisuuteen ja siihen, että muut pelaajat tietävät tämän» (1983, 230). Näin ollen esimerkiksi aseriisuntaa koskevassa keskustelussa on kyse kilpailevista poliittisista arvoista ja näkemyksistä, jotka taas perustuvat erilaisiin arvioihin kokonaistilanteesta (Frei, 1986, 7).

Uskomusjärjestelmä muodostuu enemmän tai vähemmän integroituneesta mielikuvien joukosta. Puhutaan myös avoimista ja suljetuista mielikuvista. Uskomusjärjestelmän merkitystä yksilön »kompassina» tuskin voidaan aliarvioida; se edesauttaa asianosaisen orientoituessa ympäristöönsä, päämäärien asettamisessa, havaintojen analysoinnissa; viime vaiheessa kyse on tiedon filteristä missä tahansa tilanteessa (Holsti, 1962, 5—6). Uusimmassa tutkimuksessa on vielä korostettu, että on ehkä turhaa erottaa havainnoita ja harhahavainnoita, koska asiallisesti aina on kyse vähintäinkin jossain määrin epätarkasta tai tulkinnallisesta havainnosta (Frei, 1986, 274—275; vrt. Boulding, 1956, 164—175; Jervis, 1968).

Suljetut ja avoimet mielikuvat

Göran von *Bonsdorffin* mallissa pysyvä mielikuva on tulkittavissa myös maailmankuvaksi tai doktrinääriseksi näkemykseksi (1967). *Katarina Brodin* on arvostellut kuvapoliittista suun-

tausta mm. käsitteellisistä heikkouksista. Joskus mielikuvalla tarkoitetaan maailmankuvaa, vaikka käsite kattaa vain osan maailmankuvan totaali-teetista. *Brodin* on kehitellyt vaihtoehdoisen doktriini-analyysin. Hän on halunnut tietoisesti eliminoida toimijan käyttäytymistä selitettäessä inhimilliset tekijät: yksilötason (*Brodin*, 1972). On kuitenkin kyseenalaista, onko doktriinin asettamisella kuvapolitiikan vaihtoehdoksi saavutettu asiallisesti suurempaa ennustettavuutta. *Brodin*in doktriini-mallin puutteena onkin pidetty sen abstraktisuutta ja formaalisuutta (*Apunen*, 1984, 118).

Päätöksentekijät toimivat kulloisestakin tilanteesta ja muista toimijoista muodostamiensa mielikuvien pohjalta. Mikäli mielikuva — tai vaikkapa maiden suhteista muodostettu »historiallinen näkemys» — on liian ehdoton, mielikuvista tulee stereotyyppioivia ja muuttumattomia. Tutkiessaan kylmän sodan pääideologin, Yhdysvaltain ulkoministerin John Foster Dullesin mielikuvia, *Ole R. Holsti* kiinnitti erityistä huomiota Dullesin viholliskuvaan (Neuvostoliitto). Hän päätyi johtopäätökseen, että Dullesin viholliskuva oli erittäin kielteinen ja sillä oli taipumus pysyä muuttumattomana. *Holstin* mukaan Dullesilla oli *sulkeutunut mielikuva* Neuvostoliitosta; hän pyrki siivilöimään saamansa tietoaineksen siten, ettei hänen tarvinnut muuttaa pysyvää mielikuvaansa. Kysymys oli viime kädessä stereotyyppisistä havainnoinnista; kun Neuvostoliitto ilmoitti vähennyksistä varustelussa, Dulles ei selittänyt tapahtumaa Neuvostoliiton rauhantahdon osoitukseksi, vaan seuraukseksi heikentyneestä taloudellisesta tilanteesta: maan sisäinen rauhattomuus lisääntyisi, millä olisi kielteisiä seurauksia maailmanrauhalle (*Holsti*, 1962, 249).

Emme voi arvioida järkevästi kansainvälistä ympäristöämme ellemmä jossain määrin odota tulevaisuuden muistuttavan menneisyyttä, ellemmä tutustu historiaan ja sen opetuksiin. Pysyvä mielikuvilla voidaan siten lisätä politiikan ennustettavuutta (snellmanilaisuus Suomen idänpolitiikan valtiojärkenä) mutta myös joutua menneisyyden tyrannian alle (Münchenin syndrooma Yhdysvaltain Vietnam-politiikan taustalla). Tutkimuksessa onkin korostettu maailmankuvan kahlehtivaa vaikutusta päätöksenteossa (vrt. *Russett & Starr*, 1985, 308). Päätöksentekijät ha-

luavat ensisijaisesti nähdä tapahtumat omia mielikuviaan tyydyttävällä tavalla; uskomusjärjestelmät muuttuvat yleensä — jos muuttuvat — hitaasti ja todennäköisesti vain suurten mullistusten yhteydessä (Holsti & Rosenau, 1979).

Mielikuva voi olla kahlehtiva, syndrooman varjostama, vaikka historiallinen analogia kyettäisiin älyllisesti torjumaankin. Ulkoministeri Dean Rusk totesi useasti Vietnamin sodan aikana: »En ole kylähullu; tiedän ettei Hö ole Hitler, mutta meidän on pidettävä sitoumuksemme» (Halberstam, 1973, 770). J. K. Paasikivi perusteli geopoliittisiin tosiasioihin nojannutta idänpoliittista linjaansa historiallisella tiedolla. Toisaalta Paasikiven julkilausuttu mielikuva Neuvostoliitosta oli erilainen kuin se mikä piiryy esiin hänen päiväkirjastaan: julkinen — konkreettista politiikkaa legitimoiva — mielikuva oli avoimempi ja samalla dynaamisempi. Paasikivi puhui Neuvostoliiton historiallisesta »legitiimistä turvallisuusintressistä» Suomen suunnalla (ks. myös Paasikivi, 1986, II, 913). Toisaalta hän yksityiskeskusteluissa korosti Suomen aseman epävakaisuutta ja vaikeutta sekä itse asiassa epäili Neuvostoliiton vilpittömyyttä, ts. halua pitäytyä »vain» legitiimin turvallisuusintressin ylläpitämiseen Suomen suunnalla. »Mutta jos ne ovat kuin muhamettilaiset, että kaikkien pitää tulla islamin uskoon, niin sitä emme voi hyväksyä. Vaikea on se, että emme voi luottaa, että venäläiset pitävät sopimukset, vaan rikkovat ne» (Paasikivi, 1986, II, 892—893).

Paasikiven presidenttikaudella kyse oli tilanteesta, jossa konfliktipitoinen valtiosuhde oli jäsentymässä status quo -politiikkaan; Paasikiven mielikuvassa Neuvostoliitto oli sekä laajentumishaluinen (panslavismi, bolshevismi) että status quo -valtio (realismi, legitiimi turvallisuusintressi).

Paasikiven *mielikuvassa* Neuvostoliitto säilyi ilmeisesti loppuun saakka »vihollisena». Sensijaan hänen *maailmankuvassaan* oli sijaa historianfilosofiselle ulottuvuudelle, jossa hegeliläis-snellmanilaisesti uskottiin valtiojärkeen sekä pienten maiden mahdollisuuksiin selviytyä historian koettelemuksissa. Voidaan ajatella, että maailmankuvalla (tiedollinen aines) oli lopulta suurempi merkitys Paasikiven ajattelussa kuin mielikuvalla (historiallisella kokemusaineksella), koska hän torjui mielikuvan varaisen ajattelun-

sa ainakin julkisessa poliittisessa toiminnassaan, ja viime vaiheessa käytännön linjanvedossaan.

Joukkotiedotussisältöjen havainnoiminen

Maailma on käsitettävissä jatkuvaksi tapahtumien virraksi, mistä ne on vaikeasti hahmotettavissa, koska ne ovat mm. ongelmallisesti toisiinsa kietoutuneita. Julkisuudessa tästä virrasta tulee esille — varsin painotetusti journalistien valitsemana — lisäksi vain pieni valikoitu osa: valinnasta vastaavat »lähdejournalistit» sekä vielä uutisvälineissä »toimittajajournalistit». Joukkotiedotusvälineiden käyttäjät tekevät lopullisen valinnan adaptoidessaan vain makupalat tarjonnasta. Varsinaisen tapahtuman ja vastaanottajan siitä muodostaman mielikuvan väliin mahtuu näin ollen moniportaikkoinen, alkuperäistä totuutta muuttava prosessi.

Hieman yksinkertaistettuna tätä prosessia voidaan kuvata seuraavasti:

Tapahtumat —> Joukkotiedotusväline —> vastaanottaja

Tähänastisessa tutkimuksessa on päähuomio kohdistunut kolmilinkkisessä ja kaksivaiheisessa prosessissa toiseen linkkiin (joukkotiedotusvälineet). Tätä on edesauttanut sisältöanalyysin menetelmien laajamittainen soveltaminen etenkin lehdistötutkimukseen. Tutkimuksen kannalta kaikkein hankalinta on kuitenkin tutkia vaiheita, vaikka nimenomaan uutisanalyysin kannalta ne ovat avainkohteita (Sande, 1971).

Ensimmäisen vaiheen — tapahtumien ja niiden esittämistavan vertaaminen — on varsin ongelmallista; on erittäin vaikea päästä käsiksi »tapahtumiin itsessään». Toisaalta tapahtumien virtaa ei voida jakaa erillisiin yksikköihin muuta kuin mielivaltaisain perustein. Toisen vaiheen — joukkotiedotusvälineestä vastaanottajalle — tutkiminen on otollisempaa empiirisen tutkimuksen kannalta. Toisaalta tällaista analyysiä on tehty toistaiseksi verrattain vähän. Tutkimuksia on kylläkin tehty ihmisten kansainvälisiä kysymyksiä koskevista havainnoista ja harhahavainnoista, mutta vain rajallisesti on havainnointi näissä tutkimuksissa johdettu joukkotiedotusanalyysistä (vrt. esim. Sande, 1971). Tosin eräitä tärkeitä pioneiritöitä on jo käytettävissä, joissa on painotettu median merkitystä (esim. Huntington,

1981; Rannay, 1983; Hallin, 1986; etenkin Peterson, 1981; Richstad & Anderson, 1981).

Onko television vaikutus ratkaiseva ulkopoliittikkaa koskevassa mielipiteen muodostuksessa? Vietnamin sotaa koskeva viimeaikaisin tutkimuskirjallisuus antaa eräitä lähtökohtia joillekin yleistyksille. Eräs joukkoviestintutkimuksen vanhimmista johtopäätöksistä on ollut, että — yleisön selektiivisistä havainnoinnista johtuen — media yleensä vahvistaa vallitsevia käsityksiä. Näin esimerkiksi Vietnamin sodan aikaiset »haukat» pitivät pääsääntöisesti tärkeimpiä sodasta raportoineita journalisteja myös »haukkoina», olivat nämä sitä tai eivät. Kyse oli selektiivisistä raporttihavainnoinnista: niistä siivilöitiin esille oman kannan kanssa yhdenmukaisimmat viestit (Hallin, 1986, 107). Viimeaikaisimmassa tutkimuksessa ei enää olla valmiita pitäytymään 1950- ja 1960-luvulla — etenkin Yhdysvalloissa — vallalla olleeseen »minimaalivaikutukselliseen» näkemykseen. Varsin vakiintuneen aseman on saamassa sensijaan näkemys, jonka mukaan televisio — ja osin joukkotiedotus kokonaisuutena — voi tietyissä olosuhteissa ja tietyin tavoin muokata poliittista havainnointia hyvinkin voimallisesti (Miller & Goldenberg & Erbring, 1979; Mackuen & Coombs, 1981). *Screebeny-Mohammadi* puhuu mediasta tärkeimpänä kansainvälisenä mielikuvatekijänä (the major international image makers) (1985, 54).

Vietnamin sotaa koskevan mediatutkimuksen laatinut Daniel C. *Hallin* varoittaa kuitenkin ottamasta tehtyjä johtopäätöksiä yleispätevinä. Hänen mukaansa ei niinkään ole väliä sillä, onko televisiolla ja medialla kokonaisuutena lopulta ratkaiseva merkitys yleisen mielipiteen muodostumisessa; olennaista on, että televisiolla on tämä maine (Hallin, 1986, 108). Visuaalisena viestimenä televisio kuvaa konflikteja ja sotaa »järjettömänä tappamisena», kun taas lehdistö keskittyy enemmän taustoihin (strategiat, ideologiat). Tästä on pääteltävissä, että televisio vahvistaa tai muuttaa lähinnä mielikuvia kun taas lehdistön vaikutus liittyy enemmän maailmankuvaan (esim. Robinson, 1975; Hallin, 1986, 109).

Viestintä ja kansainväliset suhteet

Hans J. *Morgenthau* on katsonut, että 20. vuosisata on nationalistisen universalismin vuosi-

sata. Vaikka tämä väite onkin hyvin altis kriitikille, se on tuonut uuden ulottuvuuden kansainväliseen politiikkaan: propagandan ja psykologisen sodankäynnin. Morgenthauin mielestä tällainen propagandistinen ulkopoliittikka ei rajoitu vain suurvaltoihin: kaikki asemaansa vahvistamaan pyrkivät valtiot tavoittelevat samaa. Kehitykselle on ollut ominaista, että perinteinen jako sisä- ja ulkopoliittikkaan on hämärtyneessä (Morgenthau, 1978, 259; etenkin Burton, 1984).

Propagandistisuus alleviivaa yleensä mielipidetekijän merkitystä kansainvälisissä suhteissa. Morgenthau katsoi, ettei hallituksille riittänyt se, että ne saivat ulkopoliittikalleen yleisen mielipiteen tuen: niiden oli saatava ns. maailman yleisen mielipiteen tuki. »Kansainvälisessä politiikassa käynnissä oleva valtataistelu ei tänään merkitse vain sotilaallisen tai poliittisen ylivoimallisuuden tavoittelua, vaan määrättyssä mielessä kyse on ihmisten mielipiteitä koskevasta kamppailusta» (Morgenthau, 1978, 259). Napoleonia mukaillen: valtiojohtajat pelkäävät tänään yhtä lailla joukkoviestimiä kuin vastapuolen pistimiä.

Etenkin 1960-luvulta lähtien joukkoviestimien asemassa ja viestinteknologiassa tapahtuneet muutokset ovat luoneet uudenlaisen asetelman, missä viestimien rooli on sekä autonomisoitunut että ylipäättänsä vahvistunut. Samalla kun tiedonvälitys on nopeutunut ja globalisoitunut ja ns. julkisuusaspekti korostunut myös ulkopoliitikassa, prosessia voidaan kuvata myös ideologisen tekijän vahvistumisena kansainvälisissä suhteissa. Tämän seurauksena on joukkotiedotusvälineillä katsottu olevan keskeisempi rooli »ihmiskunnan peruskysymysten, rauhan, aseriisunnan ja liennytyksen ratkaisussa ja laajentamisessa» (Kleinwächter, 1981, 3; myös Mowlana, 1984). Vaikka medialla katsotaankin olevan mahdollisuuksia kansainvälisten kriisien ja jopa rakenteellisten ristiriitojen »sovittelussa» (ks. Kleinwächter & Nordenstreng, 1986; Arno, 1984(a)), on samalla korostettu myös niitä monia ongelmia, joita median voimistunut merkitys on luonut rationaalille kansainvälisten suhteiden hoidolle (esim. Varis, 1986; Dorick, 1984; aiemmin Davison, 1974; Schiller, 1969).

Olennaista on kuitenkin se, että globaalinen viestinnän vahvistuminen on korostanut kansainvälisten suhteiden symbolisen ulottuvuuden merkitystä. *Tiedotusvälineillä on kuvapolitiikan luo-*

missä ilmeisen funktionaalinen ja joskus verrattain autonominen rooli. Puhumme pääsääntöisesti media-johteisin mielikuvin (horjumattomat liittolaiset, rauhaa rakastavat valtiot, terroristit jne) arvioidessamme etupäässä visuaalisen viestinnän välittämiä kansainvälisiä tapahtumia. Jokainen luotu mielikuva konstruoi omaa todellisuuttaan. Ne saattavat vanhentua ja ne saattavat kapseloida neuvotteluasetelmat kansainvälisessä kriisissä (Mowlana, 1984; Altheide, 1979; vrt. Varis, 1986).

Tämän artikkelin teemaan liittyen on syytä korostaa kuitenkin kuvapolitiikan ja etenkin kansainvälisiin kriiseihin liittyvän symbolisen viestinnän eroja. Kuvapolitiikka on luonteeltaan pysyvämpää, tavoitteellista ja muutoshakuista sekä perusteiltaan rationaalinen hallittua toimijoiden ja viestintävälineiden välistä vuorovaikutusta. Sensijaan etenkin kansainvälisissä kriiseissä ja esimerkiksi suurvaltojen välisiin konfliktisävytteisiin suhteisiin liittyvässä strategisessa kommunikaatiossa (tästä Frei, 1986, 266—274) potentiaalisten toimijoiden ja viestintävälineiden suhde on pakosta epämääräisempi. Osin myös siksi, että toimijoiden tavoitteet suhteessa viestimiin ovat laskemattomammat (ns. dis-informaatio- ja harhakuva-tekijät).

Kansainvälisen politiikan symbolisesta tasosta

Hyvin suurella todennäköisyydellä sanoja seuraavat teot. Kansainvälisessä politiikassa otetaan ennen pitkää »sanasta miestä». Näin muodoin hallitukset pyrkivät pitäytymään kannanotoissaan johdonmukaisuudessa; sanat, huolimatta niiden aiemmasta tarkoituksesta, eivät ole irrelevantteja tulevan toiminnan kannalta: niillä on taipumus luoda omaa todellisuuttaan. Yleistäen: voidaan otaksua, että jopa asenteet vaikuttavat johonkin määrään käyttäytymiseen — tosin ulkopoliitikassa useimmiten epäsuoralla tavalla: informaatiota suodattavana prisma.

Kansainvälisessä politiikassa on ensiarvoista, että ennakolta kyettäisiin mahdollisimman tarkasti arvioimaan muiden käyttäytymistä. Tämän johdosta on siten tukeuduttava myös mielikuviin. Koska havainnointi on a priori aina enemmän tai vähemmän epätarkkaa, nousee tietoaiksen tulkintaprosessi sinänsä keskeiseksi päätöksenteon kokonaisuudessa. Daniel *Frein* mielestä tulkin-

ta on spekulatiivisinta etenkin silloin, kun kansainvälisen politiikan toimijat — esimerkiksi Yhdysvallat ja Neuvostoliitto — ovat keskenään »konfliktikurssilla». Frei otaksuu, että suurvaltojen välisen jännitystilan eräänä selittäjänä voidaan pitää vihamielisessä ympäristössä muodostuneita mielikuvia (Frei, 1986, 3). Näkemystä vahvistavat eräät käyttäytymisestä aiemmin tehdyt tutkimukset (Lebow, 1981, 5; Williams, 1972, 13).

Frei uskoo, että vihamielisessä ympäristössä syntyneillä mielikuville on keskeinen merkitys »strategisessa kulttuurissa» yleensäkin. Doktriini johdetaan skenaarioista (hypoteettinen poliittis-sotilaallisen tilanteen arviointi), jotka puolestaan perustuvat olettamuksiin; strateginen kulttuuri muodostuu yleisiä uskomuksia, asenteita sekä käyttäytymistottumuksia siirtävistä sosiaalistumisprosesseista. Tämä estää uusien tilanteiden objektiivisen tarkastelumahdollisuuden; uudetkin tilanteet kulkeutuvat päätöksentekijöiden sisimpään strategisen kulttuurin linssien läpi (Frei, 1986, 266—274).

Frei katsoo, että sekä Neuvostoliiton mutta etenkin Yhdysvaltojen kohdalla sanojen ja tekojen keskinäisen vastaavuuden analyysillä on olennaista merkitystä. Hän on tutkinut molempien maiden strategista kommunikaatiota ja havainnut pääongelmaksi, ei viestinnän sisällön propagandistisuutta, tai valheellisuutta, vaan sen »kaksimielisyyden» ja »epäselvyyden» (Frei, 1986, 25—29).

Jännitystäyteisessä kansainvälisessä ympäristössä viestintä yleensäkin pyrkii muuntumaan stereotyyppioivaksi.⁷ Stereotyyppiat eivät ainoastaan vääristä todellisuutta, vaan lisäksi korostavat musta-valko-asetelmaa: oletetun vihollisen aggressiivisuus korostuu (overperception) yhä lailla kuin oman toiminnan »pehmeyskin» (underperception). Syntyy konflikti-spiraali — ns. peilikuva-tilanne — kahden toisensa vihollisena havainnoivan valtion välille. Tällaisessa tilanteessa on vaarana aliarvioida vastapuolen tosiasial-

⁷ »Stereotypia»-käsite tulee Walter Lippmannilta. Hänen tarkastelunsa lähtökohtana on Platonin asetelma, jossa toisaalta on ulkopuolinen maailma ja toisaalta ihmisen mielessä muodostuvat kuvat. Silminnäköjääkään ei kykene naivistiseen tapahtumatulkintaan. »Americanization, for example, is superficially at least the substitution of American for European Stereotypes». *Public Opinion*. New York, MacMillan Company, 1961, 85.

linen voima, mikä esimerkiksi Kuuban kriisissä 1962 olisi potentiaalisesti voinut johtaa täysimittaiseen ydinsotaan »kriisin ratkaisuna». Toisaalta Kuuban kriisin aikana kumpikaan kriisin osapuolista ei erehtynyt pitämään ydinaseita »paperitiikereinä» vaan tunnisti käytettävissä olleen voimapotentialin destruktiivisuuden (Wiegele, 1973).

Kuuban kriisin yhteydessä korostui, miten keskeistä on — kriisin kestäessä — sitä koskeva viestintä: oikeellinen havainnointi. Pyrittäessä ymmärtämään konfliktiin liittyvät rationaalit tekijät, kuten kansallinen etu, on kuitenkin huomioitava myös oletetut edut eli perseptiot. Sekä todelliset edut että perseptiot tulevat esille sekä konfliktin osapuolten sisäisessä että niiden välisessä viestintäprosessissa (symbolic exchange): konfliktin symbolisessa sfäärissä. On lisäksi todennäköistä, että vahvasti symbolisia ulottuvuuksia sisältävä konflikti on sinänsä vaikeammin hallittavissa kuin materiaalisesti identifioitavissa oleva konflikti (Fischer, 1969; Russett & Starr, 169—170, 325). Esimerkiksi Iranin panttivankikriisin yhteydessä 1979—81 joukkotiedotusvälineet eivät välittäneet puhtaita tosiasioita, vaan enemmänkin konfliktin osapuolisten maiden kansalaisten tuntemuksia ja mielialoja (Tehranean, 1984).

Iranin panttivankikriisin 444 päivää korotti joukkoviestinnän — ainakin Iranissa ja Yhdysvalloissa — ennennäkemättömään asemaan.⁸ Yhdysvalloissa presidentti-instituutio halvaantui tämän yhden kysymyksen ympärille; samalla presidentti kapseloi joukkotiedotuksen päähuomion sekä itseensä mutta myös konfliktiin sinänsä. Kuten New York Times Magazine kirjoitti:

»Presidentti, joka oli noussut valtaan symbolistisen voimansa ansiosta, saavutti siinä huippunsa virkavalapäivänä kulkiessaan jalan Itsenäisyyskadulla, kohtasi pääpisteensä Iranissa, koska panttivankikriisistä oli tullut nyt kaiken sen symboli, mistä amerikkalaiset eivät pitäneet omassa maassaan — sen kyvyttömyydestä kontrolloida tapahtumia ja omaa kohtaloaan» (1981, no 120).

⁸ Iranin panttivankikriisiä koskeva kirjallisuus on varsin runsas. Tuoreeltaan — ja osin vielä kriisin aikana — tehty yhteenveto kriisin media-käsittelystä, ks. Barry Rubin: *Paved with good Intentions. The American Experience and Iran*. New York, Penguin Books, 1980, 337—364.

Kriisin ratkaisuisa kommunikaatio tapahtui paljossa televisiouutisten välityksellä. Panttivangeista syntynyt mielikuva enemmänkin kuin todellinen tilanne alkoi määrittää molempien maiden politiikan. Toisaalta syntyi tilanne, jossa oli mahdotonta tietää, kenen puolella esimerkiksi amerikkalaiset uutisvälineet lopulta olivat (Tehranean, 1984; Altheide, 1979; Rubin, 1980, 337—364).

Mielikuvien ja informaation kontrolli on epäilemättä yhä tärkeämpää vallankäytön kannalta kansainvälisissä suhteissa. »Lähes kaikella mikä liittyy ulkopoliittikan julkisuuteen, on mielikuvien muodostumiseen liittyvää merkitystä» (Herz, 1981). Suomen kaltaiselle pienelle ja puolueettomalle maalle saattaa kuvapolitiikka olla erityisen merkityksellistä. Puolueettomuutta korostava valtiohan tarvitsee ennen muuta suurvaltojen tunnustuksen (Hakovirta, 1977). Tällainen tunnustettu puolueettomuus on nähty painotetusti myös viestinnällisenä taitoisuuskykyksenä (Lindell & Persson, 1986). Risto Penttilä katsoo, että presidentti Urho Kekkosen päätös lähettää heti virkakautensa alussa suomalaisia rauhanturvajoukkoja Suezille perustui toimenpiteen propaganda-arvoon puolueettomuudesta haaveilevalle valtiolle (Penttilä, 1987). Kekkonen oletti, että voimakas samaistuminen YK:hon lisäisi myönteisyyttä Suomea koskevissa mielikuvissa.

Perinteinen diplomatia tai sotilaallis-poliittinen voimapolitiikka eivät ole syrjäytyneet, mutta kansainvälisen yhteisön toimijat ovat moninaistuneet ja voimapolitiikan muodot yhä vaikeammin rajattavissa.⁹ Aiempaa enemmän sekä suurvallat, mutta myös kansainvälisen asemansa va-

⁹ Nationalismin merkitystä koskeva arvio liittyy keskusteluun valtio-keskeisestä kansainvälisestä järjestelmästä. Tämän tekijä yhtyy niihin tutkijoihin, jotka 1970-luvun loppupuolelta lähtien ovat varovaisesti myöntäneet, että nationalismin (valtio-keskeisen järjestelmän) ohella on vahvistumassa tekijöitä, joita voitaisiin kutsua uudenlaisen globaalin yhteydentunteen ainesosiksi. Samalla meidän on arvioitava uudestaan kansallisen voiman tekijät. Ks. keskustelusta, William P. Bundy, »Elements of Power», *Foreign Affairs*, (October 1977), 1—26; John Gerard Ruggie, »Continuity and Transformation in the World Policy: Toward a Neorealist Synthesis», *World Politics* (1982), 261—285; Ulf Lindell and Stefan Persson »The Paradox of Weak State Power: A Research and Literature Overview», *Cooperation and Conflict*, XXI, (1986), 79—97; Robert Axelrod and Robert O. Keohane, »Achieving Cooperation under Anarchy: Strategies and Institutions» *World Politics*, (October 1985), 226—254.

kauteen tähtäävät valtiot — kuten eräät puolueettomat valtiot — tarvitsevat tavoitteittensa toteuttamiseksi viestivää diplomatiata. Voidaan ajatella, että kun vuosisatoja taistelulentät ovat olleet paikkoja, joilla on selvitelty kansojen ja hallitsijoiden väliset kiistat, ratkaisut voitaisiin kanavoida tapahtuvaksi yhä useammin symbolisessa viestinnässä kansainvälisessä julkisuudessa (vrt. Hellman & Seppälä & Varis, 1973, 17). *Samalla on syytä varoittaa kansainvälisen politiikan näkemisestä yksipuolisen joukkotiedotuskeskeisestä*. Alan tutkimuksessa ei tulisi kuitenkaan väheksyä poikkeittieteellisten lähestymistapojen ennakkoiluulotonta soveltamista.

KIRJALLISUUS

- Adams, William C.: *Television coverage of the Middle East*. N.J., Ablex, 1981.
- Allison, Roy: *Finland's Relations with the Soviet Union*. St Antony's/Macmillan Series, Oxford, 1985.
- Antola, Esko, Vesa, Unto ja Väyrynen, Raimo: *Kansainvälinen Poliittikka. Tutkimus ja käytäntö*. Juva, WSOY, 1981.
- Apunen, Osmo: *Tekstejä Suomen ulkopoliittikasta*. Poliittikan tutkimuksen laitos. Tampere, 1984.
- Arno, Adrew and Dissanayakae, Wimal (ed.): *The News Media in National and International Conflict*. Westview Press Inc. 1984.
- Anrew Arno (a): Communication, Conflict and Storylines: The News Media as Actors in cultural context.
- Andrew Arno (b): The News Media as Third Parties in National and International Conflicts: Duobus litigantibus tertius gaudet.
- Hamid Mowlana: Communication, world order, and human potential: toward an ethical framework.
- Majid Tahrani: Events, pseudo-events, media events: image politics and the future of international diplomacy.
- Aron, Raymond, »What is A Theory of International Relations?», *Journal of Internal Affairs*, 1967, XXI, 2, 185—206.
- Azelrod, Robert and Keohane, Robert O., »Achieving Cooperation under Anarchy: Strategies and Institutions», *World Politics*, (October 1985), 226—254.
- Baldwin, David A., »Power Analysis and World Politics: New Trends versus Old Tendencies», *World Politics*, 31 (1979): 1, 161—194.
- Becker, Jorg, Hedebro, Göran and Paldán, Leena: *Communication and Domination. Essays to Honor Herbert I. Schiller*. Norwood, N.J., Ablex Publishing Corporation, 1986.
- Tapio Varis, »Patterns of Television Program Flow in International Relations».
- Blumer, Herbert, »Society as Symbolic Interaction», in Arnold Rose (ed.): *Human Behavior and Social Processes*. Boston, Houghton Mifflin, 1962.
- Bonham, G. Matthew and Shapiro, Michael J. (eds.): *Thought and Action in Foreign Policy*. Basel, Birkhauser, 1977.
- Harto Hakovirta, »Finland as a 'Friendly Neighbor' and Finland as an »Independent Western Democracy»: An Illustrative Case Study on the Problems of Image Policy».
- Bonsdorff, Göran von, »Faktorer av betydelse för Finland's relationer till Sovjetunionen», *Poliittikka*, 3 (1967), 81—101.
- Boulding, Kenneth: *The Image. Knowledge in Life and Society*. Ann Arbor, University of Michigan Press, 1956.
- »National Images and International Systems», *Journal of Conflict Resolution*, 3 (June 1959).
- Brecher, Michael and Wilkenfeld, Jonathan, »Crises in World Politics», *World Politics*, 34 (1981): 1, 380—417.
- Brodin, Katarina, »Belief Systems, Doctrines, and Foreign Policy». *Cooperation and Conflict*, VII (1972), 97—112.
- Bundy, William P., »Elements of Power», *Foreign Affairs*, (October 1977), 1—26.
- Burton, J.W.: *Global Conflict: The Domestic Sources of International Crisis*. Brighton, Wheatshaf and College Park, MD, Center for International Development, University of Maryland, 1984.
- Buzan, Barry: *People, States, and Fear: The National Security. Problem in International Relations*. Chapel Hill, University of North Carolina Press, 1983.
- Cohen, Bernard C.: *The Political Process and Foreign Policy*. Princeton, Princeton University Press, 1957.
- Cohen, Eliot A., »Why we should stop studying the Cuban Missile Crisis». *The National Interest*, 2 (1986).
- Davison, Phillip W.: *Mass communication and Conflict Resolution*. New York, Praeger, 1974.
- Deutsch, Karl W.: *The Analysis of International Relations*. New Jersey, Prentice-Hall Inc. 1968.
- »Mass Communications and the Loss of Freedom in National Decision-Making: A Possible Research Approach to Interstate Conflicts», *Journal of Conflict Resolution*, 1 (June 1957), 200—211.
- Deutsch, Karl and Merritt, Richard, »Effects of Events on National and International Images», in Herbert Kelman (ed.) *International Behaviour*. New York, Holt, Rinehart and Winston, 1965.
- Eban, Abba: *The New Diplomacy*. New York, Random House, 1983.
- Fischer, Roger: *International Conflict for Beginners*. New York, Harper & Row, 1969.
- Frei, Daniel: *Perceived Images. U.S. and Soviet Assumptions and Perceptions in Disarmament*. Totowa, N.J., Rowman & Allanheld, 1986.
- Graber, Doris A (ed.): *Media Power in Politics*. Chicago, University of Illinois at Chicago, 1984.

¹⁰ Tässä esityksessä ei ole käsitelty laajemmin kuvatutkimuksen eräitä uusia kehitemiä, kuten »koodi-uskomusjärjestelmiä» (operational code belief systems). Näin siksi, että tämän artikkelin perustelu on kuvatutkimuksen tradition ja viestintätutkimuksen ongelmien yhdistämisessä. Kuvatutkimuksen uusimmista avauksista, ks. Stephen G. Walker, »The Motivational Foundations of Political Belief Systems: A Re-Analysis of the Operational Code Construct», *International Studies Quarterly* (1983) 27, 179—201.

- David Altheide, »Iran vs. U.S. TV News: The Hostage Story out of Context».
- Halberstam, David: *The Best and the Brightest*. Greenwich, Connecticut, Fawcett, 1973.
- Hallin, Daniel C.: *The "Uncensored War": The Media and Vietnam*. New York, Oxford University Press, 1986.
- Hakovirta, Harto, »Soviet Images of Finnish Neutrality as Factors Influencing Foreign Policy Decision-Making in Finland». *Tampereen Yliopisto. Poliittikan tutkimuksen laitos. Tutkimuksia 24/1972*.
- »Duality of Target and Image Links as Problems of Image Policy: The Case of Finland». *Tampereen Yliopisto. Poliittikan tutkimuksen laitos. Tutkimuksia 1976: 42*.
- »Kansainvälisen politiikan teorian kasvusta». *Poliittikka*, (1980): 1, 81—85.
- Harris, Robert: *Gotcha: The Media, The Government, and the Falkland Crisis*. London, Faber and Faber, 1983.
- Hellman, Heikki, Seppä, Tarja ja Varis, Tapio: *Aseidenriisunta ja Tiedonvälitys. Rauhan ja Konfliktitutkimuslaitos. Tutkimuksia, no 27*, Sage Publications, 1982.
- Herz, John H., »Political Realism Revisited», *International Studies Quarterly*, 25 (1981): 2, 182—187.
- Holsti, Ole R.: *Crisis, Escalation, War*. Montreal and London, McGill-Queen's University Press, 1972.
- »Cognitive Dynamics and Images of the Enemy: Dulles and Russia», in David Finlay, Ole Holsti, and Richard Fagen: *Enemies in Politics*, Rand McNally, 1967.
- »The Belief System and National Images: A Case Study», *Journal of Conflict Resolution*, 6 (1962): 244—252.
- Holsti, Ole R. and Rosenau, James, »Vietnam, Consensus, and the Belief Systems of American Leaders», *World Politics*, 32 (1979): 1, 1—56.
- Hoffman, Stanley, »Perceptions, Realities, and The Franco-American Conflict», *Journal of International Affairs*, 21 (1967): 1.
- »Hedley Bull and his Contributions to International Relations», *Journal of International Affairs*, (1986): 2, 179—189.
- Huntington, Samuel: *American Politics: The Promise of Disharmony*. Cambridge, Harvard University Press, 1981.
- Jervis, Robert, »Hypothesis on Misperception», *World Politics*, (1968): 3, 454—479.
- *The Logic of Images in International Relations*. Princeton, Princeton University Press, 1970.
- *Perception and Misperception in International Politics*. Princeton, Princeton University Press, 1976.
- Jakobson, Max: *Finnish Neutrality*. London, Hugh Evelyn, 1968.
- Jyrkiäinen, Jyrki, »Tiedotusvälineet kansainvälisissä suhteissa», *Tiedotustutkimus*, 1 (1982).
- Kelman, H.C. (ed.): *International Behavior. A Social-Psychological Analysis*. New York, Holt, Rhinehart & Winston, 1965.
- W.A. Scott, »Psychological and social correlates of international images».
- Kennan, George, »Europe's problems, Europe's Choices», *Foreign Policy*, 14 (1974), 7—9.
- Kleinwächter, Wolfgang and Nordenstreng, Kaarle: *International Communication and Confidence-Building in Europe*. University of Tampere. Series B, 20 (1986).
- Tapio Varis, »Promoting Peace and Reducing Conflict».
- Kleinwächter, Wolfgang: *Massenmedien in den internationalen Beziehungen. Politische und völkerrechtliche Probleme der internationalen Beziehungen im Bereich der Information*. Dissertation B, Karl-Marx-Universität, Institut für internationale Studien. Leipzig, 1981.
- Lebow, Richard Ned: *Between Peace and War. The Nature of International Crisis*. Baltimore and London, The John Hopkins University, 1981.
- Light, Margot and Groom, A.J. (eds.): *International Relations. A Handbook of Current Theory*. Frances Printers, London, 1985.
- Michael Banks, »The Inter-Paradigm Debate».
- Richard Little, »Structuralism and Neo-Realism».
- A.N. Oppenheim, »Psychological Aspects».
- Lindell, Ulf and Persson, Stefan, »The Paradox of Weak State Power: A Research and Literature Overview», *Cooperation and Conflict*, XXI (1986), 79—97.
- Lippmann, Walter: *Public Opinion*. New York, MacMillan Company, 1961 (orig. 1922).
- Luostarinen, Heikki: *Perivihollinen. Suomen oikeistolehdistöön Neuvostoliittoa koskeva viholliskuva sodassa 1941—44: tausta ja sisältö*. Tampere, Vastapaino, 1986.
- Mackuen, M.J. and Coombs, S.L.: *More than News: Media Power in Public Affairs*. Beverly Hills, Sage, 1981.
- Miller, Arthur M., Goldenberg, Edie N. and Erbring, Lutz, Type-Set Politics: Impact of Newspapers on Public Confidence», *American Political Science Review*, 73: 1 (March 1979).
- Morgenthau, Hans J.: *Politics among Nations. The Struggle for War and Peace*. New York, Alfred A. Knopf, 1948 (5th ed. 1978).
- J.K. Paasikiven päiväkirjat 1944—1956. Toinen osa; 25.4. 1949—10.4.1956. Helsinki, WSOY, 1986.
- Palmer, Norman D., »The Study of International Relations in the United States», *World Politics*, 24 (1980): 3, 343—364.
- Penttilä, Risto E. J., »Eräitä Suomen sodanjälkeisen puolustuspolitiikan piirteitä». Esitelmä ulkopoliittisessa instituutissa Helsingissä 14.1.1987.
- Peterson, Sophia, »International News selection by the elite press: a case study». *Public Opinion Quarterly*, 45 (1981), 143—183.
- Ranney, Austin: *Channels of Power: The Impact of Television on American Politics*. New York, Basic Books, 1983.
- Richstad, Jim and Anderson, Michael R. (eds.): *Crisis in International News: Policies and Prospects*. New York, Columbia University Press, 1981.
- Herbert I. Schiller, »Genesis of the Free Flow of Information Principles».
- Robinson, Michael J., »American Political Legitimacy in an Age of Electronic Journalism», in Douglass Cater and Richard D. Adler (eds.): *Television as a Social Force*. New York, Praeger, 1975.
- Rosenau, James: *The Scientific Study of Foreign Policy*. New York, The Free Press, 1971.
- *Public Opinion and Foreign Policy*. New York, MacMillan, 1961.
- Rubin, Barry: *Paved with good Intentions. The American Experience and Iran*. New York, Benguin Books, 1980.
- Ruggie, John Gerard, »Continuity and Transformation in the World Polity: Toward a Neorealist Synthesis», *World*

- Politics*, (1982), 261—285.
- Russett, Bruce and Starr, Harvey: *World Politics, The Menu for Choice* (2nd ed.). New York, W.H. Freeman and Company, 1985.
- Sande, Øystein, »The Perception of Foreign News», *Journal of Peace Research*, 8 (1971): 221—237.
- Screbeny-Mohammadi, Annabelle, with Kaarle Nordenstreng, Robert Stevenson and Frank Ugboajah (eds.): *Foreign News in the Media: International Reporting in 29 countries*. Paris: UNESCO, 1985.
- Shaw, Donald L. and McCombs, Maxwell E.: *The Emergence of American Political Issues: The Agenda-Setting Function of the Press*. St. Paul, West Publishing, 1977.
- Schiller, Herbert I.: *Mass Communications and American Empire*. Augustus M. Kelley, NY, 1969.
- Smith, Don D., »Mass Communications and International Image Change», *Journal of Conflict Resolution*, 17 (1973): 1, 115—129.
- Snyder, Richard, »The Nature of Foreign Policy», *Social Science*, 27 (April 1952), 61—69.
- »Toward Greater Order in the Study of International Politics», *World Politics*, VII (April 1955), 473—474.
- Snyder, Richard C., Bruck, H.W. and Sapin, Burton M.: *Decision-Making as an Approach to the Study of International Politics*. Princeton, Princeton University Press, 1954.
- Sprout, Harold & Margaret, »Environmental Factors in the Study of International Politics», *Journal of Conflict Resolution*, 1 (1957).
- Steinbruner, John D.: *The Cybernetic Theory of Decision*. Princeton, Princeton University Press, 1974.
- Walker, Stephen G., »The Motivational Foundations of Political Belief Systems: A Re-Analysis of the Operational Code Construct», *International Studies Quarterly*, 27 (1983), 179—201.
- Wiegele, Thomas C., »Decision-Making in an International Crisis», *International Studies Quarterly*, 17 (1973), 295—335.